

ČEŠNJA

Legenda

To je bilo davno, davno, pred stoletji nekoč, ko je na solkanskem gradu živel grof Pilgrim. Gradu že zdavnaj ni več ne njegovih razvalin, in nihče ne ve, kje je nekdam stal, tako je bil izravnán z zemljo. Le izročilo o grofu se je ohranilo.

Bil je iz slavnega in mogočnega rodu, ki se je bil velikokrat izkazal v boju in v izkazovanju dobrot, toda Pilgrima je bilo tako opijanilo bogastvo, slava in moč, da je postal samemu sebi Bog in si je z železnim oklepom obdal srcé. Tako pravijo, da ni nobeno srce tako trdo, da bi ga nič na svetu ne moglo omečiti, kakor nobena tema ni tako gosta, da bi ne mogel posijati žarek v njo. Toda zdelo se je, hudó se je zdelo, da je Pilgrim izjema v stvarstvu. Žena — ubožica — mu je zgodaj umrla, neobjokovana, s sinom je počenjal ko s hlapci, služinčad je trepetala pred njim, a tlačani so se mu izognili v loku in se križali, kjerkoli so ga zagledali.

Ljubil je lov, ker so mu beg zverjadi, curki njihove tople krvi in umirajoči pogledi tešili divje srcé.

Nekoč je lovil na pobočju Škabrijela, na čigar vrhuncu je tedaj stala cerkev in je bil še na gosto porasel z gozdovi, ne tako gol kot dandanes, in so se med drevjem in grmovjem skrivale jase in planice, na katerih je dišala trava. Dan je bil lep, ko ulit iz srebra, sonce se je toplo razlivalo čez Obsočje in čez Brda, toda lovci niso imeli sreče. Kakor da je zverjad zaščitil Bog, ni bilo blizu ne daleč srne niti zajca, niso jih mogli izvohati psi ne gonjači — puščica je neizstreljena obtičala v samostrelu, kopje je ostalo v rokah.

Nejevoljen in temnogled kot človek, ki ga mučita žeja in lakota, se je grof, ki ni mogel utešiti slè po krvi, vračal čez pobočje domov. Dospel je do mesta, kjer danes stoji cerkvica svete Katarine, a je takrat tam stal iz mehkega lesa izrezljani Križani, razpet na križu, in mu je iz stoterih bridkih ran v dolgih kapljah tekla kri ter se mu je obraz smehljal, kakor da se raduje, ker se je združil s svojim Očetom. Tisto znamenje je bil dal postaviti Pilgrimov ded v zahvalo, ker ga je bil Bog rešil iz čekanov razsrjenega merjasca. Tam okrog je bilo drevje in grmovje posekano, da se je širila zelena, sončna jasa; sredi jase je stala češnja, ki je bila prav takrat tako polna rdečih sadov, da so se ji upogibale veje.

Grof Pilgrim je dajal za cerkve in za samostane, a ne zaradi bogaboječnosti in iz globoke pobožnosti, ampak iz bahaštva in ker je bila med bogatimi plemiči taka navada. Bog se je bil umaknil njegovemu srcu, molitev mu je tičala le na ustnicah, ni mu izviralá iz duše. Stokrat je šel mimo Križanega, ne da bi ga bil opazil. Če pa je po slučaju dvignil pogled na Njegovo izbičano telo, se Mu je

priklonil z glavo le zaradi spomina na deda. Češnja pa — kakor da s svojimi koreninami ne stoji na njegovi zemlji, niti ni vedel zanjo, četudi jo je večkrat videl; nihče grajskih ni trgal njenih sadov, obirali so jo tlačani, pastirji in ptiči.

Tedaj pa so psi nenadoma tako glasno zalajali, da so ga trpko zdramili iz nejevolje. Dvignil je pogled in zagledal češnjo, a v njenih rogovilah nekega tlačana. Mož je češnjo smukal za srajco; pod drevesom pa je stal dveletni deček v krilcu, z bledimi lici in svetlimi očmi strmel v vrh, hrepeneče ploskal z ročicami in čakal, kdaj mu pest češenj prileti na trato, da jih poišče in pozoblje.

Grof se je presenečen ustavil. Morda bi bil kdaj drugikrat šel mimo in bi se ne zmenil za to, tedaj pa je v svoji nejevolji v trenutku pomislil, da je češnja njegova in da je tlačan samovoljno segel po njegovem blagu.

»Ti, kaj počenjaš tam gori?« je zakričal.

Tlačan, ki je bil že opazil grofa, je nehal brati češnjo, kakor da mu je omrtvelo telo, poizkusil se je uslužno smehljati in se vdano klanjati. Upal je, da se bo vse dobro izteklo; toda ko je opazil grofov srd, ga je srh spreletel po hrbtu.

»Češnjo berem, vaša gnada,« je izjecljal ponižno in s trepetom.

»Doll«

Tlačan se niti za trenutek ni obotavljal. Podvival se je na tla, češnjo pa so se mu usipale izza srajce in ko rdeča toča padale na zeleno travo. Tresel se je, kakor da nosi dušo v rokah; ko je stal na tleh, so se mu noge šibile v kolenih, roke so se mu sklenile, prosile so mu oči in celo telo.

»Čigava je češnja?« je vprašal grof.

»Saj nisem hotel, otrok me je tako lepo prosil — saj veste, kaj so otroci, vaša gnada, nimajo pameti — da sem ga moral uslišati...«

»Čigava je češnja?« je ponovil grof.

»Vaša... Le za dobrega vrabca škode sem vam napravil; saj tako gredo po zlù, nikomur v korist. Saj vam niso zrasle na srcu, vaša gnada...«

»Kakšno kazen si zaslužil?« je grof zgrabil za kopje.

»Milost, vaša gnada! Če se že nočete usmiliti mene, usmilite se mojega otroka, ki nima več matere... Saj se bo Bog razjokal, če me ubijete, in Njegove solze vas bodo vse huje težile kot moja kri...«

Tlačan je zdrknil na kolena in prosil z dvignjenimi rokami; spoznal je bil, da ne bo usmiljenja. Otrok je v svoji nedolžnosti posnemal očeta, dvigal je ročice tudi on, nebeško lepe oči so se mu proseče upirale v grofa.

Tlačanove besede so bile ko žarek, ki je za trenutek posvetil v temo grofovega srca. Zdrznil se je ob grožnji, ki mu je šla do mozga, a se je nato še huje zakrknil in ga je obšla še večja jeza. Zagnal je kopje, ki je predrlo prsi tlačana; ta je razprostrl roke

kakor v neizmernem začudenju in padel vznak. Kri je pordečila trato. Otrok je obupno zavekal.

Grofa je kri vselej opajala, toda v tistem trenutku mu je težka legla na dušo. Ni se upal ozreti na Križanega, naglo se je obrnil in hitel proti domu.

Po vasi se je naglo razvedelo, kaj se je bilo zgodilo. To ni bilo nič nenavadnega; nekateri izmed njih je za najmanjši pregrešek plačal z življenjem. Grof ni poznal druge pravice kot svojo, bil je obenem tožitelj, sodnik in krvnik. Možje so odšli v hrib, med potjo se niso ozirali na grad, ki je nem stal nad strmo skalo, niso stiskali pesti proti njemu, toda upirali so se v svojih mislih in rotili pravičnega Boga, naj ne odlaša s plačilom, ki čaka tudi mogočnike.

Pobrali so tlačanovo truplo, ga odnesli v vas in ga tiho zagrebli. Tedaj so bili opazili nekaj drugega... Kadarkoli so bili tam gori, na vrhu, so se ustavili pred Križanim, se odkrili, sklenili roke in molili v svoji stiski. In vselej so jim oči s sočutjem gledale bridke rane, ki so mu jih bili usekali neusmiljeni ljudje, in na zveličavni Kristusov nasmeh, ki se je zdel ko slovesna obljuba in je s stoterimi upi polnil srcé. Tistega dne, ko so bili pobrali tlačanovo prebodeno truplo, niso več opazili nasmeha na Zveličarjevem obrazu. Poteze so se mu bile zresnile v neizmerni bridkosti, ki ni bila od tega sveta, ampak vsa božanska; izpod na pol sklopljenih vek, iz oči, ki so bile en sam izraz trpljenja, pa so tekle solze.

Kristus je jokal, Bog je jokal. Sprva tega niso mogli verjeti. Vsak izmed njih si je pomel oči — ali mar sanja? Pristopil je bliže in glej, res, čudo — izpod trepalnic, ki jih je umetno izrezljala pobožna roka, so tekle motne solze, polzele na blede, drobno lice in se sušile v soncu, v sapi, ki je vela iz gozda.

Sosed je pogledal soseda — ali tudi on vidi isto? Vse oči so začudene strmele v svetí les. Ljudi je obšla taka groza pred čudežem, da so padali na kolena in se trkali na prsi. Novica se je ko blisk raznesla po okolici. Skoraj je bil pozabljen uboj, tlačanova bridka usoda, pogreb in sirota. Ljudje so govorili samo o Križanem, ki mu je izginil nasmeh z obraza, ki joče na križu in se izpod trepalnic ozira proti gradu. In ker se je pojavil čudež prav isti dan, ko je tlačan padel, ni bilo težko najti zveze med obema dogodkoma. Ljudska domišljija je bila ko plaz, ki se je utrgal v gori; bedni so videli v tem prst božji, ki se je dvignil nad grad in ga zagrnil v svojo strašno, grozečo senco; bliža se pravična kazen božja, povračilo za vse krivice, ki so jih pretrpeli.

Prerokovanja so se množila... Grad bo porušen, kamen ne bo ostal na kamnu, temelj bo izravnán z zemljo, da bodoči rodovi ne bodo mogli dognati, kje je stal grad. Pilgrimov prah pa bo veter raznesel na vse strani sveta. Nekateri so videli že velike krokarje, ki v gostih jatah kriče obletavajo grad... Hkratu so od blizu in od daleč v vedno večjem številu in s svetim strahom romali h Križa-

nemu, poklekali predenj in molili. Toda bali so se, da tega ne opazi grof Pilgrim.

Tudi v gradu so zvedeli o tem. Prve so prinesle novico robinje, od njih se je razširila med hlapce. In kadar so se mudili zunaj gradu, so tekli tja gor, da vidijo. Gnala jih je gola radovednost, ki pa se je na mestu spremenila v strah božji. Niso jim ostala skrita huda prerokovanja in so jih navdala z zlò slutnjo. Bali so se, da tudi njih zadene prst božji. Najrajši bi bili pobegnili — a kam? Pesmi so utihnile, ni bilo več slišati smeha; s plašnimi pogledi so opazovali svojega gospoda, ki so se mu izogibali, kakor da ga tajijo pred nebesi in pred svetom.

Niti težki mir, ki je vladal v gradu, niti ti pogledi niso Pilgrimu ostali skriti. Sprva se jim je čudil, nato so ga jezili, slednjič so ga začeli vznemirjati in ga trapili vedno huje.

Vlovil je starko, spletično svoje rajne žene, ki je na dvorišču tekla mimo njega in se pokrižala kot pred hudičem.

»Zakaj me tako gledaš?« jo je vpraševal s trdim glasom. »Zakaj se me bojiš? Zakaj se križaš, kadar me vidiš?«

»Vaša gnada,« je zajecjlala starka, nato mu je v smrtnem strahu povedala vse, kar je vedela in znala.

Utihnila je in se vsa stulila v dve gubi, kakor da pričakuje udarca. Res je bil Pilgrim stisnil pest, a ni udaril. Močan in samozavesten je prvič občutil, da se mu od strahu in nemoči tresejo kolena. Obrnil se je, pustil začudeno starko, odšel in se zaprl v svojo sobo.

Od dne, ko je bil ubil tlačana, se je čudno motalo in prevračalo v njem, dasi bi tega niti sebi ne hotel priznati. V življenju je videl teči potoke krvi, toda curek, ki je bil planil iz tlačanovih prsi, se mu je ko puščica zadril v dušo in se ni dal izdreti. Ni več hodil na lov, izogibal se je kopja in meča. Vse dni je ostajal na gradu, kakor da se tam zunaj boji napada iz zasede, a ni našel miru. Hodil je iz sobe v sobo, stopil je tudi v kapelico, a se je vrnil že na pragu, kakor da se je zbal Boga. Mučil ga je čisto razločen občutek temne slutnje, kakor da se mu oblaki zbirajo nad glavo, ki jim ne more ubežati.

Novica, ki jo je tedaj izvedel, je bila ko olje v ogenj njegovega nemira. Da mu je starka povedala resnico, o tem niti za trenutek ni podvomil. Bilo je prvokrat, da se ni posmehoval naivni veri svojih tlačanov. In se niso mogli prečuditi, ko je nekega jutra zarana brez spremstva odšel iz gradu, kar se dotlej še nikoli ni zgodilo. In je bilo prvič, da se je bal pogledov tlačanov, ko se je kot tat ali plajšar na skrivaj plazil po stezi skozi grmovje.

Prišel je do Križanega, dvignil oči — res, iz oči so mu tekle solze in se mu v jutranjem soncu lesketale na licih in na rjavi bradi, ki se mu je nagibala na prsi. Nehote je padel na kolena in sklenil roke, a ni molil; strah mu je burkal dušo, ne pobožnost. Curek tlačanove krvi je izginil, na njegovo mesto so stopile Kristusove vroče solze, vsega je napolnjeval grozni zvok preroških besed: »Solze vas

bodo huje težile ko moja kri...» Obšla ga je grozna plašnost, da se je oziral, kakor da se boji, kdaj se mu bo zrušilo nebo na glavo.

Grajski so plaho gledali, začudeni šepetali, ko se je Pilgrim potrtno zamišljen vrnil domov. Zaprl se je v svoje sobe in ga dva dni ni bilo na spregled. Ni molil, slišali so ga le, kako je dan in noč hodil od stene do stene. Šele tretji dan se je prikazal; bil je blede, brada mu je bila razmršena, čudno so se mu svetile oči. Ukazal je osedlati konja.

Odjezdil je v Gorico, v samostan, da se pri sivolasem patru Antonu spove svojih grehov.

Pilgrim ni nikdar nikomur odgovarjal za svoja dejanja, niti svetu, niti Bogu in niti svoji vesti. Tudi v tistem trenutku mu je bilo to težko in zoprno, kakor da se je neizmerno ponižal. Toda strah, ki ga je bil obšel in mu nalegel v kri, je bil močnejši kot vse drugo. Spovedal se je svojih grehov, a najbolj vroče poslednjega, ki se ga je, četudi nepopolno, v resnici kesal. Ni pozabil omeniti Križanega na lesu, ki je pretakal solze, in katerih vsaka mu je ko težka krivda legla na dušo.

Oče Anton je sklonil glavo, kakor da se je zamislil v dolgo, belo brado. Glas o čudežu so mu bili bratje že prinesli na uho. Poznal je skrivnosti človeške duše in je vedel, da je ne more pomiriti le križ odveze, ampak je pogosto treba močnega zdravila, vidne žrtve. Segel je po sredstvu, ki je bilo takrat najbolj v navadi.

»Sezidajte na tistem mestu samostan svete Klare... Zaupajte, da bo s tem zadoščeno Bogu, ki ste ga užalili, in se bo njegovo sveto obličje znova nasmehnilo...«

To je pomenilo veliko premoženja. Grof Pilgrim je bil skop, a se ni upiral. Dal bi bil polovico svojega bogastva, da bi odvrnil nesrečo, zaustavil meč srda božjega, ki mu je bil nastavljen na vrat. Ni preteklo dolgo, ko je na višini kar mrgolelo delavcev, ki so bili prišli od vseh strani dežele. Sekire so pele, hrasti so padali, krampi so zveneli, lomile so se skale. Iz temelja je začelo rasti poslopje... Čudili so se grofu, ki ga kar ni bilo več spoznati. Nikoli več ni dvignil ostrega pogleda, nikar biča na kogarkoli svojih podložnikov.

Tedaj je prišel skozi deželo pobožen mož, ki so ga klicali za Danijela. Telo mu je pokrivala rjava halja, drugega ni imel na sebi, niti malhe, naslanjal se je na palico, s katero se je otepal hudih psov. Pil je, kjer se mu je v studencu ponujala voda, jedel je, kar so mu dali usmiljeni ljudje; saj mnogo ni potreboval, bil je izsušen ko trska, obraz mu je bil ves zagorel od sonca. Nikoli ga niso videli brez pesmi, četudi je pel le v slavo božjo, pri hoji je poskakoval, kakor da pleše, bil je navrhan vesele, svete modrosti, ki jo je delil in trosil ko orehe. Imenovali so ga »svetega norčka«.

Prišel je mimo zidov, ki so iz dneva v dan rasli više proti nebu. Sedel je na kamen, da si spočije, in dolgo gledal, kakor da mu je to v kratkočasje in veselje.

»Kaj zidate?« je slednjič vprašal.

»Samostan svete Klare,« so mu odgovorili.

»He he he,« se je zasmel v sivkasto brado. »Se je pa že kak plemič zbal za svojo dušo in bi jo rad s krvavim denarjem iztrgal iz hudičevih krempljev?«

Zidarji so se plaho spogledali, zakaj grof Pilgrim, ki je bil prišel nadzorovat delo, je stal v bližini. Ni bil še našel miru, Kristus je še vedno pretakal solze. Tolažil se je s tem, da samostan še ni dozidan in še ni do konca izpolnjena njegova zaobljuba... Ko je zaslišal Danijelove besede, mu je vsa kri planila v obraz, ves razsrjen se je obrnil k svetemu norčku.

»Kaj govoriš?« je zakričal.

»Resnico govorim, ki ni moja, ampak božja,« mu je odgovoril sveti norček. »Lahkó me ubijete, ako vas je volja, a zdi se mi, da na tem mestu ni več prostora za dva samostana... Bojim se, bojim, zelo se bojim, da gol kamen ne potolaži božje jeze in žalosti...«

Pilgrim proti temu človeku ni imel moči, čudna plahost mu je legla v dušo.

»Ali torej misliš, da ni odpuščenja pred Bogom?« se mu je tresel glas.

»Bog je najusmiljenejši med usmiljenimi. Toda do njega ne vodi pot po žvenketu zlatnikov, ampak po trnju pokore. In — ali si samo Njemu storil krivico, ki si kršil njegovo zapoved? Izbiješ oko, a daš cekin, ki je lep in svetel, a z njim nihče ne more gledati sonca... Kristus se joče in Njegove solze bodo še dolgo tekle...«

Grof je razumel. Zdelo se mu je, da znova stoji pred spovednikom, posrednikom med njim in Bogom.

»In kaj naj storim?« je obupno vzkliknil. »Kdaj bo tega konec?«

»Kadar boš bednemu popotniku in pticam brez godrnjanja dal jesti češnje, ki bodo zrasle iz tvojega srca, kakor dá mati mleko svojemu otroku... Tedaj bodo Križanemu nehale teči solze in se bo veselo nasmehnil...«

»To je nemogoče!«

»Vse je mogoče pred Bogom,« se je sveti norček dvignil. »Vse je mogoče, he he!« se je zasmel in odšel po stezi.

Pilgrim je še dolgo strmел za njim, ki je s svojo rjavo haljo izginil med grmovjem. Njegove besede, njegov čudni smeh mu je še dolgo odmeval v ušesu. Sklonil je glavo. Težko mu je bilo razumeti, a se mu je pravi smisel besed v kapljah natakalo v zavest.

Pomislil je na otroka, na dečka v krilcu, ki ga je takrat videl pod češnjo. Ni storil krivice samo Njemu... Hotel jo je popraviti, poslal je oskrbnika, naj najde dečka. Vrnil se je s sporočilom, da otroka ni več v vasi. Prišli so bili komedijanti, ki so ga vzeli s seboj, ker je bil vesele, šegave nravi. Nihče ne ve, kam so šli z njim; morda na sever, morda na jug. Tam so, kjer so veselice in sejmi.

Tedaj se je čudno naglo odločilo v Pilgrimu. Biló mu je, kakor da poslej življenje nima drugega smisla kot iskanje otroka. Izročil je grad starejšemu sinu in ga je oženil. Izgovoril si je le mošnjo zlatnikov; morali so mu obljubiti, da bodo dozidali samostan. Ko so bile poročne svečanosti, ki se jih je grof udeleževal še z vsem sijajem, pri kraju, je slekel plemiško obleko in si nataknil romarsko haljo. Mošnjo zlatnikov si je bil zašil v malho. Razen opankov na nogah in palice v rokah, ni imel nič drugega s seboj. Tako je nekega jutra brez slovesa zapustil grad in oddrsal po beli cesti pod južnim soncem v širni svet.

Tista leta so vse ceste in poti videle samotnega romarja, ki je hodil zdaj na sever, zdaj na jug, zdaj na vzhod, zdaj na zahod. Obiskoval je vse veselice in sejme. Toda ne da bi kupoval in rajal, iskal je dečka, ki je star toliko in toliko, odtod in odtod, brez očeta in matere. Ljudje so na njegovo vpraševanje zmajevali z glavami, nič niso vedeli o takem dečku. Bilo je zaman vse prizadevanje, ni si mogel olajšati vesti.

Našel pa je nekaj drugega: pisano, polno življenje, trpljenje in bedo, ki je dotlej ni poznal. Opanki so se mu zdrsali z nog, halja se mu je razcefrala. Napadali so ga psi, zmerjali so ga potepuhi. Pogosto je spal na prostem, v mrazu, ljudje so mu metali gnusne jedi. Zlatnikov, ki jih je nosil s seboj, se ni dotaknil. Hranil jih je za dečka, ki ga je nameraval izročiti v sveto in učeno vzgojo, če ga najde. S kapljami krvavih srag mu je kapljala v dušo drago odkupljena življenjska modrost. Revnemu, ki ni imel strehe nad glavo, se mu je omečilo srce, ki mu ga je bilo bogastvo zakrknilo v kamen. Porodila se mu je ljubezen do vseh stvari. Tedaj se mu je prebudila tudi vera, ki ni bila več iz strahu ali iz navade, ampak se mu je dvigala ko vonj iz očiščene duše. Spoznal je, kako je bil nekdanj ničeven, bolj ničeven kot zadnji njegovih tlačanov.

V trdem življenju, ki ga ni bil vajen, se mu je bila sicer dvignila duša, a mu je klonilo telo. Postal je šibek, upognjen in izsušen, brada mu je čisto osivela. Pogledal se je v vodi in se prestrašil samega sebe. Pod seboj je videl starca, ki ga skoraj ni spoznal. Začudenje, ki je bilo še od tega sveta, a se je koj nasmehnil v svoji skrušenosti in modrosti... Obupal je, da bo kdaj našel dečka. In če bi ga tudi našel, ali bo mogel z zlatniki popraviti krivico, ki jo je storil njegovemu očetu? Moral bi mu dati piti kri lastnega srca...

Neka skrivnostna sila ga je gnala proti domu... In ko se je nekoč mladi solkanski grof Edvard odpravljaj na lov, je zagledal ob cesti sedečega starčka. Vzbuja je tako usmiljenje, da je segel v mošnjo in mu vrgel srebrnik. Zasmel se je starčevim začudenim očem. Pilgrim je srebrnik še dolgo držal na dlani in strmel za sinom. Le nekaj let je preteklo in že ga nihče več ne pozna. To se mu je dobro zdelo, a obenem mu je bilo bridko pri srcu. Ob spominu se

mu je rahlo stožilo po življenju. Toda končno je spoznal, da mu je zdaj že odmrli. Nazaj ni bilo poti.

Samostan na pobočju Škabrijela je bil že dozidan, izza sivih zidov je zvonik molel visoko v zrak. Romar se je napotil navkreber po široki stezi, ki je bila uglajena od romarjev. Na obzidanem samostanskem dvorišču se je pridružil beračem, ki so sedeli v senci in govorili. Beseda je tekla o njem, o Pilgrimu, ki je bil, da se očisti grehov, dal sezidati samostan. Nato je izginil po svetu. Baje ga je tako pekla vest, da si ni dal miru in se je obesil... Poslušal je, razbijalo mu je srce, težka se je zadrževal v razburjenju. A ni se več bal, da ga spoznajo, ker so ga imeli že za mrtvega.

Stopil je v mrak in tihoto cerkve. V glavnem oltarju je stal Križani, Pilgrim mu je s strahom, s trepetom srca pogledal v sveti obraz. Ah, še zmeraj je pretakal solze kakor pred leti! Ali je res upal, da ga bo našel z nasmehom na svetih licih? Biló mu je, kakor da se mu je puščica zadrla v srcé, zgrudil se je na kolena. Saj ga ni več mučil strah, saj ni imel ničesar več izgubiti razen življenja, toda obšel ga je globok kes, iz globočine srca so mu privrele besede: »Jezus, povej, kaj naj storim?« Trkal se je na prsi in se ni več upal dvigniti oči...

Sestre svete Klare so ga našle nezavestnega pred oltarjem, na stopnicah, ki so bile izglajene od kolen romarjev. Pobrale so ga in mu dale vode, da se je zopet osvestil in odprl oči. Začuden se je oziral okoli sebe. Kaj se je zgodilo? Zasmilil se jim je, rade bi mu bile pomagale. Spoznale so, da ni navaden popoten berač, da je nekaj plemenitega v njegovem vedenju, besedah in potezah obraza. Toda na vprašanja je samo zibal glavo, bil je ko knjiga s sedmimi pečati. Ker se jim je zdel moder, pobožen mož, so mu ponudile mesto zunanjega vratarja, zavetje do smrti. Bil je do smrti utrujen in je ponudbo hvaležno sprejel; mošnjo zlatnikov je neke noči zakopal sredi dvorišča.

Poslej so mu tekli dnevi, ki so bili drug drugemu enaki kot valovi v reki. Ni mu bilo več treba brusiti nog po soncu, ne prosjačiti za jed in prenočišče. Skrbel je za red med berači, ki so se zbirali pred samostanom, pazil je, da se ni kak tat prihulil v cerkev. Nikoli ni bilo slišati trde besede iz njegovih ust, nikoli se ni nasmehnil, kakor da mu je tuja vsaka, prav vsaka radost.

Včasih je po ure in ure preklečal pred jokajočim Križanim in molil; tudi njemu so vrele solze po uvelih licih. Ali pa je posedal v soncu pred samostanom in zrl na temne zidove gradu. Samo tedaj mu je senca nasmeha, kakor iz spomina porojena, hušknila preko obraza. Toda že se je pomračil...

»Če te tako gledam,« mu je nekoč rekel star berač, »si v oči ves podoben Pilgrimu, le da ti niso tako ostre, kot so bile njegove.« Starec je molčal in pogledal v stran.

Kadar so prišli v samostan grajski, se jim je umaknil, le od daleč jim je sledil njegov pogled.

Četudi še ni bil tako zelo star in zdaj ni trpel pomanjkanja, so naglo pešale njegove telesne moči. Trpljenje mu je bilo razjedlo zdravje, sušila ga je pekoča vest. In zdelo se je, da se mu tudi z neko mislijo, ki se mu je bila porodila v duši, mudi na oni svet.

Ko so nekega jutra odprli samostan, so ga našli umirajočega pred cerkvenimi vrati. Kmalu nato je izdihnil. Spolnili so mu čudaško željo, naj ga pokopljejo sredi dvorišča; ko so kopali grob, so našli mošnjo zlatnikov. To jih je še bolj potrdilo v misli, da pobožni vratar ni bil navaden človek. Morda je bil — Pilgrim. Toda nihče ni tega naglas izrekel. Še preden so ga zasuli, se je okrog njegovega trupla spletlo vse polno legend. Na grob so takisto na njegovo čudno željo zasadili mlado češnjo.

Drevesce pa ni raslo ko druga drevesa, ampak naglo in bodro, kakor da je dahnil vanj božji dih. Korenine so se zarile v zemljo, se oklenile Pilgrimovega telesa, ki je bilo v romarski halji položeno k zadnjemu počitku, se mu zabodle v trohneče srce, srkale hrane iz krvi in iz mesa... Komaj se je leto nekajkrat obrnilo, že je stalo drevo košato in zeleno v soncu. Podnevi je bilo tiho, kakor da je zamaknjeno v svoje sanje, ponoči se je prebudilo. Šumelo je, ječalo, kakor da trpi, in vzbujalo grozo.

»Vratarjeva duša,« so rekli ljudje. »Ali ne najde pokoja?«

In ko je vstala pomlad in se je čas nagnil na poletje, je bilo drevo tako polno sadov, da so se veje težke nagibale in je zeleno listje tonilo kakor v velikih kapljah krvi. Toda nihče jih ni trgjal in zobal, ker so vedeli, da rasejo iz vratarjevega groba, naravnost iz njegovega srca.

Tedaj je nekega dne prišel mimo mlad popotnik — ni bil več deček, a ne še fant — na sebi je nosil čudno, tujo obleko, a s seboj nič drugega kot malho in piščalko, polno srce mladosti in veselja, zvrhano mero pesmi in dovtipov. Po vsem videzu je hodil v šolo h komedijantom, ki za črne solide kažejo ljudem svojo umetnost, a se je neke noči tega naveličal in na lastno pest odšel po svetu. Bil je lačen in žejen, hotel je potrhati na samostanska vrata, a tedaj je zagledal sredi dvorišča rdečo češnjo, odprl usta in vzkliknil: »O!«

Kar se samo od sebe ponuja, ni da bi zavračal, vrgel je od sebe malho in piščalko, splezal na drevo, prepodil vrabce in začel zobati. Češnje so bile tako sladke, da takih še ni imel v ustih. In zdelo se mu je, da se mu ob gostiji odgrinja tudi daljen spomin, ki pa je bil tako medel kot spomin na pokrajino, ki je ležala pred njim. Kdaj jo je že videl? Pa kaj je ta skrb za človeka, ki nima očeta ne matere in mu niti niso znali povedati, odkod je doma, da ima le piščalko in pesem, pa polna usta smeha in češenj, kadar je žejen in lačen.

Nazobal se je, pobral malho in piščalko ter stopil v cerkev. Pokleknil je pred Križanega, ki mu je bilo telo vse polno bridkih ran,

a se mu je obraz smehljal, kakor da mu je tisto trpljenje v neizmerno radost in uteho; na licih so mu ugašale zadnje solze. Zopet se ga je dotaknilo nekaj, kakor daljen, pobledel spomin, a mu je naglo zatonil v molitvi... Ko se mu je zdelo, da je dovolj molil, se je dvignil in odšel. Zapiskal je na piščalko, glasovi so se izgubili med drevjem in se niso nikoli več vrnili. Tudi veseli potnik se ni nikoli več vrnil, bil je ko list v vetru, ki se le enkrat pomudi v istem kraju.

Glas, da so se Kristusu posušile solze in da se zopet smehlja kot nekdanj, se je naglo ko blisk raznesel po vsej deželi. V samostan so romale še številnejše procesije kot prej, kakor da se je zgodil nov čudež. Spomin na Pilgrima je bil že pobledel, a tedaj je zopet oživel; nihče ni več verjel, da si je sam vzela življenje... Češnja je bila poslej mirna tudi ponoči, nič več ni šumela in stokala, še v burji je bilo slišati le šušljanje njenih veja, kakor da šepeče vročo molitev zahvale.

MIRKO JAVORNIK

PESEM NAD MORJI

Slovo

Popoldne se začenja komaj opazno kakor nepričakovani odhodi. Čez ograjo na parniku sloniva dva človeka z nervozno zavihanimi vratniki, kakor da z morjem vred čakava viharja. Parnik je dolg in brezličan, a ne tako kakor čakanje. Pogreznil se je nizko v vodo; žerjavi so že zdavnaj nehali tlačiti vanj blago. Njihovi zarjaveli kljuni so leno obviseli sredi navadne poti. Ladja in mi, vse bi bilo mrtvo, da ne drhte globoko pod nami predramljeni stroji. Njihovo enolično življenje se z utripi prenaša na železo in na nas. Mrtvo morje se ob umazanih lokih kodravo kali in postaja podobno pokvarjenemu steklu. Železni drget z dna ladje veže železo, nas, posinelo vodo in vso bližino v eno celotnost, ki diha in niha v novi resnici: ladja, pot, popotniki.

Okoli vsega se ovija mehkužen, po borovju in po goli, razžgani južni zemlji zaudarjajoči zrak obmorskega popoldneva. V njem manjka podrhtevajočega brušenja škržatov, manjka smradu po pregrelem sadju na trgu pod osmojenimi platanami za pristaniščem, manjka zmešanega vrišča ob kanalih, kjer bi se kriki topli z rjavimi obrazi, z rdečimi cunjami in s prodajajočimi se očmi; manjka gneče po beznicah, kjer so vzkrikajoči glasovi pod večer podobni praskajočim plamenom vžigalic.

Ure svete južne lenobe, ki zapira oknice in zastira oči, stoje nad pristaniščem, nad njegovimi resničnostmi in nad sencami. Ozračje vsenaokoli je kakor motno, mlečno steklo, ki bi rado zatajilo bel